

Fra det gamle Endrup

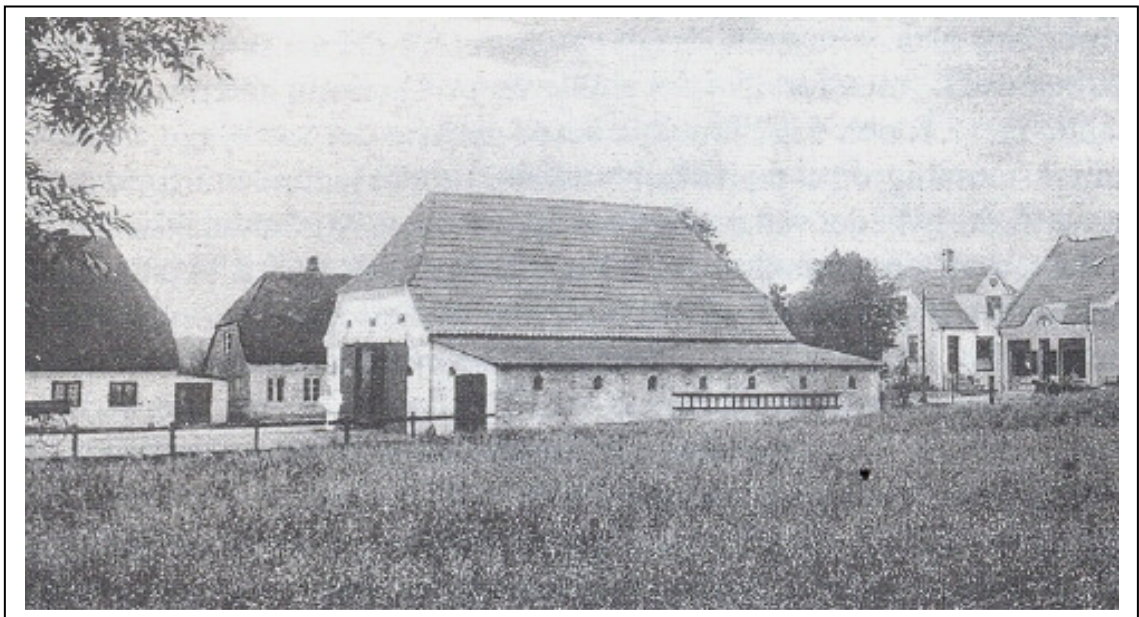
Af; Kristian Lauridsen

Det er nu ret så ofte jeg tager en cykeltur til Endrup by og dermed vender hjem til min barndomsgade. Også når tankerne om barndomshjemmet, møllen, kroen og slusen ved møllen, får minderne til at vælde frem; det er nu også et fast samtaleemne når vennekredsen er samlet.

Jeg blev født i 1915 på Endrup kro. barndomshjemmet og møllen har altid betydet meget for mig. Mine forældre, Sofie og Jens Lauridsen, var forpagtere af både møllen og kroen. Far forpagtede møllen i 1908 og da mine forældre blev gift i 1910, forpagtede de også kroen, som de drev til 1927 hvor de købte en gård (HV A1 nr. 32)

Min far fik livsvarig spiritusbevilling. Det var noget alle kromænd fik når de havde haft bevilling i over 5 år og der ikke havde været problemer.

Som på alle andre kroer, var der også på Endrup kro et bos-kammer. Her kunne de landevejens farende svende få lov til at overnatte 2 nætter i træk. I den tid kørte de så rundt i sognet med deres trillebør, for at slibe knive og sakse, derefter gik turen videre til næste kro. Det var nogle interessante og bestemt arbejdsfyldte år, men også nogle strenge år for familien, i såvel møllen som på kroen.



Fra v.: Endrup kro med vognport. I dette hjørne af huset startede Endrup Brugsforening i 1888 Nabohuset tilhørte møllen. Laden og stalden var kroens. Til h. den nye brugs.

Foto: Else Mari og Kurt Christensen.

De to steder betød som sagt meget for mig, det var en spændende tid med mange oplevelser for os drenge i byen, med stemmeværk ved møllen og mejeriet og de mennesker der tilknyttet kroen og møllen, samt dem der kom dertil og de var mange hver dag.

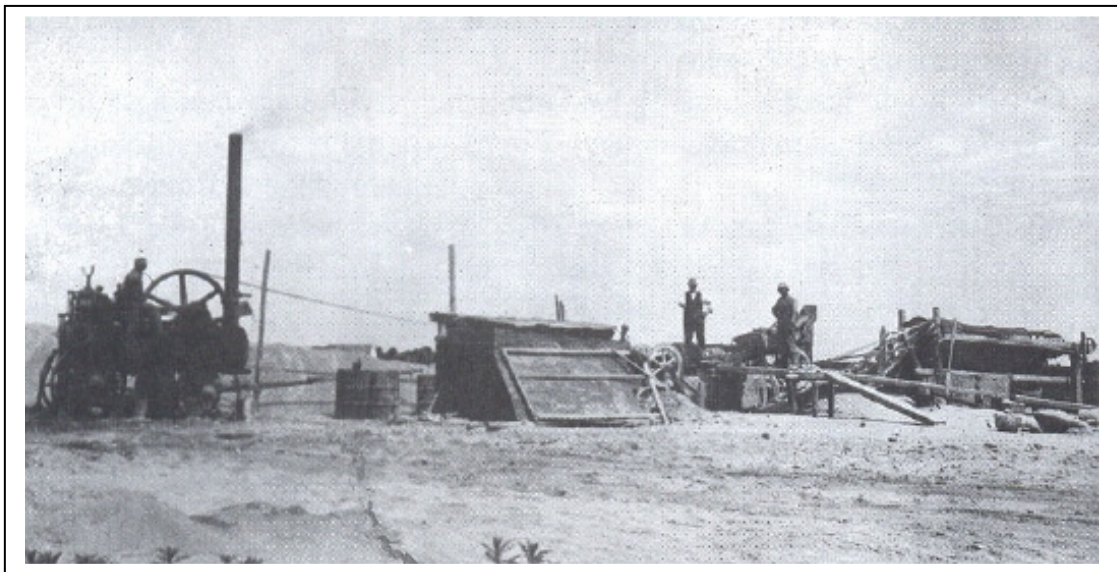
Jo, Endrup var, set med vore øjne, en stor by. Der var jo alt, der var brugs, smed, skomager, mejeri m.m. det var en rigtig by, ja det var vi drenge enige om, at vor by ville ”blyv novet så stur”

Der var altid travlhed, folk kom på indkøb og transporten var i langt de fleste tilfælde med hest og vogn. Der blev afleveret grise i en opsamlingsstald ved kroen og derfra gik det videre til slagteriet i Esbjerg. Staldkarlen havde meget travlt dagen igennem i såvel møllen som for kroens gæster. Folk kom langvejsfra for at få deres korn malet og det var staldkarlen der tog sig af hestene når kornet var afleveret på møllen.

Landmændene håbede der var travlhed på møllen, for ventetiden blev på bedste måde udnyttet i krostuen. Her var der noget at spise og kaffe og punch var klar til de ventende som var gratis. Det var indregnet i prisen for malingen af kornet, for dem der skulle vente. De fleste nød da også et par genstande mere, for en dag til møllen betød også hygge med en munter stemning og man fik en snak med andre landmænd, for dengang fik man de fleste nyheder ved mund til mund metoden.

Nu var det ikke bare folk fra Endrup der kom til møllen, de kom fra Skads og fra Vejrup hvor der var 46 kunder der kom til møllen. En mølletur var altid en oplevelse. De sidste nyheder kom med hjem til lilleemor og i nogle tilfælde en mand der kom hjem i et strålende humør.

Efterhånden fik landmændene selv kværne på gårdene og omkring 1922 ophørte denne del af virksomheden. Landevejen, nr. 1 gik gennem Endrup. Da broen ved møllen skulle fornyes i 1927 kom der en flok brobyggere fra Sjælland. De byggede en træbro over åen og der blev lagt nogle sveller, og der blev så alt færdsel over broen afviklet, indtil den nye bro var færdig. I 1937 blev vejen lagt uden om Endrup.



Det var entreprenør, Kristian Nielsen der satte gang i udvindingen af sand og grus fra Endrup grusgrav. En lokomobil var trækraft i grusgraven. Nu har Bramming kommune skabt et smukt område med sø og skov, som året igennem besøges af mange. Arkivfoto Vejrup

Kristian Nielsen var ejer af gården Bygaden 84 og til gården var der et stort areal med grus og sand. Her startede han med levering til vejbyggeri m.m. Senere startede han Dansk Damman Asfalt. De mange sten blev hugget til skærver ved hjælp af en lokomobil. Den kunne være et genstridigt bæst at få i gang, men Niels var manden der forstod sig på de ting. Han egentlig Nielsen til efternavn, men det var der kun få der vidste. Han gik altid under navnet store Niels. Han blev siden staldkarl på Endrup kro.

Ved Endrup mølle blev der anlagt et dambrug i årene 1954 – 56 det var autoforhandler K.S. Kristensen, Esbjerg, der møllen og stemmeværket og dermed retten til at regulere vandstanden i åen. En del landmænd i området, var interesseret i en sænkning af vandstanden i åen, for at få en bedre udnyttelse af engarealerne der lå ned til Sneum å. Det fik de ikke meget ud af, for retten til reguleringen tilhørte jo møllen.

Jo, meget er forandret her i min barndommens gade, nu er der ingen lyde fra mælkevogne på jernhjul hen over toppede brosten.

På parkeringspladsen foran kroen er der ikke fyldt op med biler og festklædte mennesker på vej til fest på kroen. Der er stille på møllen og der lyder ingen hammerslag fra smedien mod ambolten i smedeforretningen. Ingen skrallen af mælkejunger på mejeriet, men mejeriet er der da heldigvis endnu.

Men stopper man op på broen over Sneum å, og lytter til vandets brusen, så er lyden den samme som dengang. Det er minderne også.



Syd for gården og hovedvej A 1 er der en lille vej og ved den lå der et cementstøberhus, nu er kun soklen tilbage. Her blev der, såvel i huset som udenfor omkring det, fremstillet cementvarer. På billedet er det brøndrør og som støbemestre ses Svend Svendsen og John Johnsen.

Foto i Vejrup Sognearkiv.

Kristian Lauridsen, tidl. Vibækvej 19 Vejrup, Bramming.